

GÜNÜMÜZ ÂŞIKLIK GELENEĞİNİN TEKİRDAĞ'DA BİR TEMSİLCİSİ: ÂŞIK TEKFURÎ

A Representative of Today's Minstrel Tradition in Tekirdağ: Âşık Tekfurî

Saygın Kamil CELEPOĞLU*

ÖZ

İslamiyet öncesi dönemdeki ozanların mirasını devralan âşıkların, sözlü anlatının temelini oluşturan hususları bünyelerinde barındırmaları ve bu geleneği yaşadıkları çağa adapte ederek sürdürmeleri onların kültür tarihimizin önemli bir parçası olmalarını sağlamaktadır. Âşıklar; sözlü anlatı geleneğinin yaratıcısı ve sürdürücüsü olan halkın yaşayış biçimleri, dünyayı algılayışları, inançları gibi miraslarının günümüze kadar ulaşmasını sağlayan kültür taşıyıcılarıdır. Söz konusu bu kültür taşıyıcılarının ilk örneklerinden günümüze değin yaşadığı çağın şartlarına ayak uydurarak birtakım değişimlere maruz kaldığı bir gerçektir. Günümüzde bu geleneği sürdüren bazı âşıklar; izlerinden gittikleri geleneksel âşıklardan farklı olarak âşıklığı bir meslek olarak icra etmiyor, usta çırak ilişkisi yerine teknolojik imkânlardan yararlanarak kendilerini geliştiriyor, gurbete çıkmıyor olsalar da bu geleneğin günümüzdeki sürdürücüleri olmaları açısından büyük öneme sahiptirler. Bu çalışmamızın temel amacı çağa ayak uydurma mahiyetinde uğradığı değişiklikler ile gerek Anadolu'da gerek de Trakya'da varlığını halen sürdüren âşıklık geleneğinin Tekirdağ'da yaşayan bir temsilcisi olan Tekfurî mahlasıyla şiirler söyleyen Beytullah Arabacı'nın; mahlası alışığı, hayatı, şairliğe başlaması, âşıklık geleneği hakkındaki düşünceleri ve şiirlerine yer vermektir.

Anahtar Sözcükler: Âşıklık geleneği, Bektaşilik, Tekirdağ, Âşık Tekfurî, âşık.

ABSTRACT

The minstrels, who inherited the legacy of the poets of the pre-Islamic period, are an important part of our cultural history, as they embody the issues that form the basis of the oral narrative and maintain this tradition in accordance with the age in which they lived. Minstrels; they are the cultural carriers of the people who are the creators and maintainers of the oral narrative tradition. Who ensure that their heritage, such as their way of life, their perception of the world, and their beliefs, survive until today. It is a fact that these cultural carriers have been exposed to some changes by keeping up with the conditions of the age they lived from the first exam-

* Öğretmen, Bilim Uzmanı. Milli Eğitim Bakanlığı, Tekirdağ/Türkiye. E-posta: saygincelepoglu@yahoo.com. ORCID: 0000-0003-0619-5497.

ples to the present day. The minstrels who continue this tradition today, unlike the traditional minstrels they follow, do not practice minstrelsy as a profession, they develop themselves by making use of technological opportunities instead of master-apprentice relationships, and even though they do not go abroad, they are of great importance in terms of being the current maintainers of this tradition. The aim of this study is to examine Beytullah Arabacı, who is a representative of the minstrel tradition that still exists both in Anatolia and Thrace with the changes it has undergone in keeping with the times, living in Tekirdağ, his nickname, his life, his beginning as a poet, his thoughts and poems about the tradition of minstrelsy is to place.

Keywords: Minstrel tradition, Bektashism, Tekirdağ, Âşık Tekfurî, minstrel.

Giriş

Bütün milletlerde olduğu gibi Türklerde de yazının yaygınlaşmasından önce sözlü edebiyatın olduğu bilinmektedir. Bu edebiyat, yazının yayılmasından sonra da devam etmiş ve Türklerin çeşitli medeniyet dairelerinin etkisi altına girdiği dönemlerde dahi varlığını sürdürmüştür. Sözlü edebiyat döneminin önemli temsilcileri ve ilk şairlerimiz olarak kabul edilen ozanların; tanrılara kurban sunmak, hastalıkları tedavi etmek, ölümlerin ruhunu gökyüzüne göndermek gibi çeşitli toplumsal ve dinsel görevleri bulunmaktadır (Köprülü, 1980: 67). Ancak sözlü gelenek bağlamında ozanların mirasını devralan âşıkların dâhil olduğu âşıklık geleneği bir sosyal sınıfa ya da dini bir zümreye ait bir edebiyat değil birbirinden farklı çeşitli çevrelere, gruplara, tarikatlara, meslek gruplarına, fikir ve zevk seviyeleri birbirinden farklı insanlara hitap eden ortak bir edebiyat olarak nitelendirilmelidir (Köprülü, 1999: 190). Sözlü anlatıya dayanan bu gelenek 15. yüzyılda ozanlık geleneğinin mirasını üstlenerek ortaya çıkmıştır (Yolcu, 2018: 5). Göçebelikten yerleşik hayata geçerek yeni bir toplum düzeninin kurulması, kasaba ve şehirlerin oluşması, toplum içi çatışmaların artması bir tür destan anlatıcısı olan ozanın yerine âşık tipinin geçmesinin en önemli sebepleri arasında gösterilmektedir (Başgöz, 1968: 8). Göçebe destan söyleyicisi “ozan”ın “âşık” tipine dönüşmesi ve destanın yerini âşık edebiyatına bırakması, uzun süren bir sosyal değişimin sonucudur. Bu değişim, göçebe toplumunun yerleşik tarım toplumuna dönüşümüdür (Başgöz, 2013: 39). Ozanların yerini alan âşıklar; gelişimi, yaşayışı, geleneksel dinamiklere bağlılığı ile uçsuz bucaksız bir edebiyat dünyasıdır. Ait oldukları ulusların ya da coğrafyanın yaşayış, inanç, duygu ve kültürel karakterini usta çırak ilişkisi içerisinde yöreden yöreye ve nesilden nesle aktarmışlardır (Arslan, 2017: 3).

İslamiyet öncesi dönemlerden beri var olduğu bilinen sözlü edebiyat ürünleri, tarihsel seyir içerisinde birtakım değişikliklere uğrayarak varlıklarını devam ettirmiştir. Bir sözlü anlatı geleneği olan âşıklığın da oluşmaya başladığı yüzyıldan itibaren günümüze değin çağın şartlarına ayak uydurarak birtakım değişikliklere uğradığı bir gerçektir. 19. yüzyıldan itibaren başlayan Türk sosyal ve siyasi hayatındaki değişiklikler âşıklık geleneğini de etkilemiştir. Bu değişimlere bağlı olarak günümüzde saz üstadı, saz ustası, sazıcı, saz sanatkârı gibi adlarla anılan modern âşık tipi ortaya çıkmıştır (Güzel ve Torun, 2003: 239).

Âşıklık geleneğinin geçmiş dönemlerde çırak yetiştirme, mahlas alma, saz ile ya da sazsız söyleme, rüyada bade içme gibi gereklilikleri olduğu ifade edilmektedir (Artun, 2001: 63-64). Günümüz âşıklık geleneğinin en temel unsurları saz ve söz icrası olarak görülse de saz çalan bir kişinin günümüzde âşık olarak adlandırılabilmesi için kısmen de olsa âşıklık geleneğiyle yetişmesi, doğaçlama şiirler söylemesi, âşık atışmalarında varlık gösterebilmesi, yaşadığı toplumda kabul görmesi, toplumsal sorunlara duyarlı olması gerektiği ifade edilmektedir (KK-1). Trakya genelinde Tekirdağ özeninde âşıklık geleneğinin özelliklerini taşımasının yanında, Trakya'daki Bektaşî ve Bedreddinîlerin ibadetlerinde söylenen nefesleri kayıt altına alan, bunların kaidelerini bilen, cemlerde saz çalıp nefes söyleyerek zâkirlik yapan Tekfurî; sadece geleneğin icracısı değil aynı zamanda kayıt altına aldığı nefeslerle geleneğin geleceğe aktarmasında pay sahibi olan çok yönlü bir kültür taşıyıcısıdır. Bektaşî inancına olan bağlılığını ve Türk halk müziği sevgisini her fırsatta dile getiren âşığın 400 civarında şiiri, 300 civarında da söz ve müziği kendisine ait eseri ve yayımlanma aşamasında olan bir adet şiir kitabı bulunmaktadır.

Âşık Tekfurî'nin Hayatı

Nüfus kaydına göre 01.01.1962 doğumlu olan âşık, 1958 yılında doğduğunu belirtmektedir. Bu durumu anne ve babasının küçük yaşta evlenmesine bağlamaktadır. Tekfurî mahlaslı Beytullah Arabacı Tekirdağ ili Malkara ilçesi Balabancık köyünde dünyaya gelmiştir. Âşığın büyük dedesi, Balabancık köyüne 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sırasında Bulgaristan'dan göç etmiştir. Bulgaristan'a Karaman'dan giden aile, dönüşte Çanakkale Karabiga ve Malkara Balabancık köyüne yerleşmiştir. Balabancık köyü konum itibarıyla Kuru Dağı eteklerindedir. Tekfurî, bu tercihin sebebinin ailenin Bulgaristan'da yaşadığı coğrafya ile benzerlik göstermesine bağlamaktadır. Köye iki aile olarak gelen âşığın akrabaları köyde Karpuz ve Arabacı soyadları ile yaşamlarını sürdürmektedir. Soyadlarının Bulgaristan'da dedelerinin yaptık-

ları işe istinaden aldıkları belirtilmektedir . Beytullah Arabacı'nın babası Sofya'ya bağlı Selvi köyü kökenli olup 2014 yılında vefat etmiştir. Annesi ise Bulgaristan Sliven kökenli olup halen Balabancık'ta yaşamını sürdürmektedir (KK-1).

İlköğrenimini Tekirdağ ili Malkara ilçesi Balabancık köyünde tamamlayan Arabacı, ortaokul ve lise öğrenimini Malkara'da yatılı olarak sürdürmüştür. Babasının Libya'ya çalışmaya gitmesi sebebiyle köydeki işleri yapma yükümlülüğü tek erkek çocuk olarak kendisine düşmüş, lise öğrenimine birinci sınıftan sonra üç yıl ara vermiştir. Babası döndükten sonra lise öğrenimine kaldığı yerden devam etmiştir. Ardından Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fransızca Öğretmenliği Bölümünü kazanmış ancak son sınıfta, 1985'te, okuldan ayrılmak zorunda kalmıştır. Çıkan afla 1987'de tekrar okula dönen Arabacı, mezun olmuş ancak liselerden Fransızca dersi kaldırılmasından ötürü istihdam edilememiş ve asıl merakı olan müziğe yönelmiştir. İstanbul'da aldığı eğitim ve sertifikalarla müzik eğiticiğine başlayan âşık, halen halk eğitim merkezlerinde, gençlik merkezlerinde müzik eğitimi vermektedir (KK-1).

Beytullah Arabacı 1989 yılında evlenmiş, evlendikten sonra Tekirdağ ili Şarköy ilçesine yerleşmiş ve buralarda çeşitli okullarda müzik öğreticiliği yapmıştır. Lise öğrencileri ile hazırladığı korolar ile ülke genelinde çeşitli yarışmalarda da katılan Arabacı on yedi yıl Şarköy'de yaşadıkten sonra Tekirdağ ili Süleymanpaşa ilçesine yerleşmiştir. Can Ozan adında bir çocuk babası olan Arabacı'nın, müzik aletleri satış ve tamiri yapılan bir iş yeri bulunmakta ve aynı zamanda burada bağlama eğitmenliği yapmaktadır. Tekfurî'nin bağlama bakım ve tamiri konusunda mahir olduğu, bu yeteneği ile tüm Tekirdağ'da bilindiği vurgulanmaktadır (KK-2).

Şiirlerinde Dil, Üslup ve Şekil Özellikleri

Âşık şiirinin gelenekten gelen kendine özgü bir yapısı vardır. Her âşığının kendine özgü farklı üslubu, bir de geleneğin ortak sesi vardır. Âşık, bu ortak sesi kendi imgeleriyle, iç sesleriyle duygu ve hayalleriyle birleştirir. Bir âşığının şiirine âşık şiiri diyebilmemiz için öncelikle geleneğin ortak sesini yakalaması gerekir. Bu ortak sesin yanında bir âşığının üslubunu diğer âşiklerden ayıran belli başlı unsurlar vardır. Artun, bu unsurları şu şekilde sıralamaktadır:

Yerel kelimeler ile atasözü ve deyimleri kullanışı, yeni yaratmalara yönelişi, ikilemeleri ve pekiştirmeleri kullanışı; imgesel kelime öbeklerini kullanışı, hayalleri ve sembolleri kullanışı, yeni imgeler, kelime çeşitliliği, yalın ve dokunaklı söyleyişi, hayal ve duygu dün-

yası kurarken çeşitli anlam ve söz sanatlarını kullanışı, mecazlar dünyası, kafiye, redif ve iç ahenk, kelime kadrosuyla iç ahenk sağlaması. (2001: 115-116).

Tekfurî'nin şiirleri bağlı bulunduğu geleneğe uygun olarak açık, anlaşılır ve duru bir özellik taşımaktadır. Yer yer kullandığı yöresel sözcükler, deyimler, ikilemeler, nakaratlar, günlük hayata ve tasavvufa dair ifadeler onun şiirlerini geleneğe uygun kılan unsurlardandır. Aynı zamanda Tekfurî şiirlerinde, çoğunlukla koşma ve destan nazım biçimlerini tercih etmekte, hece ölçüsünü genellikle 8'li ve 11'li kalıplarını kullanmaktadır. 11'li hece ölçüsü, koşma türü, koşma tipi uyak, redif ve kafiye kullandığı aşağıdaki "Çevirir Seni" adlı şiiri onun şiirlerinin şekil özelliklerini yansıtmaktadır.

İlgıt ılgıt esen seher yelleri
Bir sağa bir sola savurur seni
Dost bağının açmış bahar gülleri
Gönül yaylasına çağırır seni.

Dostun meclisine mihman olaydın
Var ise yâresi derman olaydın
İstesin kul köle kurban olaydın
Yoksa bu hasretlik kavurur seni.

Tekfurî bu devran döner mi söyle
Hasret yangınları söner mi söyle
Akar gözden yaşın diner mi söyle
Çağlayan ırmağa çevirir seni (KK-1).

Eserlerini genel olarak koşma ve destan türü ile oluşturan âşığın yer yer farklı nazım şekillerini kullandığı da görülmektedir. Türkü nazım şekli ile oluşturduğu "Giremedim Bir Leyla'nın Düşüne" adlı şiiri bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Gün dolanır hayat akar bilesin
Ben çekerim sen çekersin çilesin
Garip âşık başka neyi dilesin
Gider oldum o sevdanın peşine
Giremedim bir Leylâ'nın düşüne.

Kırk dokuz yıl dile uzun geliyor
Gönül gençtir bunu herkes biliyor

Bir sevdam var şu bağırimi deliyor
Gider oldum o sevdanın peşine
Giremedim bir Leylâ'nın düşüne.

Tekfûri'yim yeter olsun bu nazım
Aşktan yana çağlasın hep şu sazım
Elde olsa değiştirsem ben yazım
Gider oldum o sevdanın peşine
Giremedim bir Leylâ'nın düşüne (KK-1).

Şiirlerinde sade bir söylem benimseyen âşığın en belirgin üslup özelliklerinden birisi de söylemek istediklerini doğrudan ifade etmesidir. Sözlerinin doğruluğunu, dünyanın sıkıntılarından ve dertlerinden Hacı Bektaş-ı Veli'ye sığındığını ifade ettiği "Al Yanına Koy Beni" adlı şiir, şairin üslubunun bu özelliğine örnek olarak gösterilebilir.

Dilim dönmez sözüm saftır
Riya değil asıl laftır
Sanmayasın bunlar gaftır
Al yanına koy sen beni.

Duman duman yanar tütün
Ciğerim kapladı bütün
Bu dünyanın derdi çetin
Al yanına koy sen beni.

Yalandır bu dünya yalan
Var biraz da sen oyalan
Var mı ki dünyada kalan
Al yanına koy sen beni.

Tekfurî'yim çıkıp geldim
Meydanlardan geçip geldim
Pirim Hacı Bektaş Veli'm
Al yanına koy sen beni (KK-1).

Âşıklığa Başlaması ve Mahlas Alışı

Âşıklığa başlamasını on iki yaşında aldığı bağlama ile olduğunu belirten Tekfurî, bu durumu şöyle anlatmaktadır: "Bağlamayı ilk 1970 yılında aldım. Elimde bağlama gören babamın dedesi Mustafa Arabacı, bana 'Sen de ba-

bam gibi meydanda saz mı çalacaksın?’ dedi ve gözleri dolu dolu oldu. Ben o günlerde bu durumu pek anlamlandıramamıştım. Meydan ile kastedilenin aslında köy meydanı olmadığını, cem yapılan yer olduğunu çok sonra anlayabildim.” (KK-1). Bağlama çalmaya uzun sap ile başlayan âşık, yaşı ilerledikçe Alevi-Bektaşî nefeslerine, deyişlerine ilgisinin arttığını ve bu artışın onun âşıklığında payı olduğunu belirtmektedir.

Âşık edebiyatı geleneği içinde sade kimlikten sanatçı kimliğe geçişte önemli role sahip olan rüya motifi, Orta Asya Türk kültüründe yer alan Şamanlığa giriş merasimlerinin İslamiyet ve Osmanlı kültürü altında sembolleşerek dönüşmesiyle ortaya çıkmıştır. Günay’a göre bu rüyalar kutsal kişilerle kutsal sayılan yerlerde karşılaşma, pir elinden bade içme, sevgilinin kendisi ya da resmi ile karşılaşma, pirlere tarafından gerekli bilgilerin öğretilmesi ve mahlas verilerek deyiş söylenmesi şeklinde gerçekleşmektedir (2008: 135-136).

Âşıklığın bir ilham ve yetenek ile başlayıp okumak ve dinlemek ile arttığını belirten Tekfuî’de de rüya motifi karşımıza çıkmaktadır. Âşık, konu ile ilgili şöyle bir anısını aktarmaktadır: “27-28 yaşlarında rüyamda saz çalıp söylüyorum etrafımda birileri semah dönüyordu. Ter içerisinde uyandım ve rüyamda çalıp söylediğim ‘Diken Oldum Gül Dalında’ adlı eserimi gecenin dördünde çalıp kaydettim.” (KK-1). Tekfuî’nin gördüğü bu rüyayı bir ilham ya da âşıklığa başlangıç olarak değerlendirmek doğru olmayacaktır. Âşığın belirttiğine göre bu rüya âşıklığa devam etmesi için onu motive eden bir olaydır.

Diken oldum gül dalında
Bülbül figan eyler durur
Derdim çınlar her tınında
Çalar sazım mahir olur.

Bitmez gamım çilem bitmez
Felek kemendini çekmez
Göz yaşlarım akar dinmez
Taşar ırmak nehir olur.

Tekfuî der derde derman
Haktan gelmiş gelen ferman
Halım yaman başım duman
Ömrüm bana zehir olur (KK-1).

Şiirlerinde bir süre mahlas kullanmayan âşık, mahlas alışını da şu şekilde anlatmaktadır:

Şarköy'de ikamet ederken kurucularından olduğum Şarköy Kültür ve Sanat Derneğinin yayını olan *İletişim* dergisi için röportaj yapmak üzere Şarköy ilçesi Eriklice köyünde ikamet eden Zülfikar Akgün'ün yanına gitmiştim. Âşık Zülfikar Divanî mahlasıyla şiirler yazan, Konya'da düzenlenen Âşıklar Bayramı'nda uzun süre Trakya'yi temsil eden Zülfikar Divanî Akgün, bana mahlasımı veren kişi olmuştur. Zülfikar Divanî ile çalıp söylerken benim tarzımı beğenmiş olacak ki bana; sen bu âşıklık işini nereden biliyorsun, senin mahlasın var mı, diye sordu. Gerçi sen benim çırağım değilsin ama sana bir mahlas vermek lazım, diyerek bana Tekirdağlı anlamına gelen Tekfurî mahlasını verdi. Mahlası hemen benimseyemesem de yaklaşık iki yıl sonra şiirlerimde kullanmaya başladım. O gün bu gündür de kullanıyorum (KK-1).

Âşık Tekfurî'ye mahlasını veren Bektaşî âşık Zülfikar Divanî'nin yedi adet basılı kitabı bulunmaktadır (Sakaoğlu ve Karadavut, 1998: 283).

Âşıklık Geleneği Hakkındaki Görüşleri

Tekfurî'ye göre âşık; sosyal sorumlulukları ön planda olması gereken, çevresinde olup bitenler hakkında fikir yürütebilen bir aydın olmalıdır. Bu geleneğin bir felsefesi vardır ve bu felsefenin temelinde hayata, memleketine, işine ve eşine bağlılık yatar. Halk şairi toplumun öncüsüdür. Bu durum âşiğe donanımlı ve eğitilmiş olmak gibi bir sorumluluk yükler. Ama bu eğitim okul eğitimi değildir, usta çırak eğitimidir. Kişi sadece okuyarak bu eğitimi alamaz. Yaşamak, görmek ve çıraklık etmek gerekir.

Şiirlerinde Bektaşiliğin İzleri

Tekfurî'nin doğup büyüdüğü yer olan Malkara ilçesi Balabancık köyü muhacirdir. Bulgaristan göçmeni olan köyün Türkiye'ye geldiği dönemlerde Sünni ve Bektaşî karışık olduğu Tekfurî tarafından ifade edilmektedir. Tekfurî'nin aktardığına göre, köye 1960'lı yıllara kadar Süleymanpaşa ilçesine bağlı Kılavuzlu köyünden Bektaşî babaları gelir ve rehberlik yapmış. Sonra babalar gerek şartların zor olması gerek de çevrenin baskısıyla zamanla gelmeyi bırakınca köyde Bektaşilik yavaş yavaş unutulmaya başlanmış. Bektaşî erkânını yürüten son kuşağın kendi ailesi olduğunu söyleyen Tekfurî, günümüzde köyün tamamen Sünni inanışa göre yaşadığını belirtmektedir. Bektaşiliğe dair yanlış inanış ve düşüncelerin köyde var olduğunu da belirten Tekfurî konu ile ilgili bir anısını şu şekilde aktarmaktadır:

Kıbrıs Harekâtı zamanıydı. Akşamları evlerde ışıklar kapatılırdı. Biz ışıkları kapattığımız zaman dedem yine bizim arkamızdan mum söndü yapıyorlar diye dedikodu çıkartacaklar, demişti. O yıllar benim bu konuya ilk ilgi duyduğum yıllardı. Halen söylenegelen bir itham olan bu durumun aslında ibadetin gizli yapılması amacını taşıdığını ve baskılardan ötürü böyle bir yolun seçilmek zorunda olduğunu insanlara anlatamıyoruz (KK-1).

Nasip erkânı görerek Bektaşiliğe intisap etmiş olmasa da Tekfurî'nin yazdığı şiirleri içerik yönünden incelendiğinde on iki imam, Hz. Ali, Hacı Bektaş-ı Veli gibi Bektaşiliğe özgü motiflerin sıklıkla karşımıza çıkması onun âşıklığında Bektaşiliğin önemli bir yeri olduğunun açık bir göstergesidir. Bu bağlamda âşığın “Beni Yoldan Eyleme” adlı şiiri içerisinde barındırdığı Alevi-Bektaşî öğretisine dair ifadeler ve âşığın inanç dünyasını yansıtmaya bakımından örnek olarak gösterilebilir.

Muhammet Ali’ce dinim yaşarım
Kırklar ile bir kazanda pişerim
Hakkı bilir durmaz ona koşarım
Yolum irfan beni yoldan eyleme.

Sırrım Bektaş Veli yolum yücedir
Her bir sözüm Yunus’ca bir hecedir
Rehberim ne hacı ne de hocadır
Dilim sübhan beni dilden eyleme.

Tekfurî’yim özüm özden içeri
Söz bilirim cümle sözden içeri
Nur’um sızar âmâ gözden içeri
Canım insan beni candan eyleme (KK-1).

Âşığın sıklıkla dile getirdiği tasavvuf yoluna bağlılığı ve bu yoldan vazgeçmeyeceği “Erenler Yolu” adlı şiirinde açıkça görülmektedir.

Çıktım insanlık yoluna
Yürüyorum ben hanidir
Dediler ki bu yol yanlış
Gidenler de hep delidir.

Olsun varsın ben gideyim
Bu yol erenler yoludur

Bu yolda canım vereyim
Bu yol yarenler yoludur.

Tekfurî sen sapma yoldan
Uzak dur sen sapan kuldan
Varsın bilmesinler haldan
Bu sel insanlık selidir (KK-1).

Âşığın şiirlerinde İslam tarihinde ya da yakın tarihimizde yaşanmış acı olayları da konu olarak görmek mümkündür. Alevi-Bektaşî âşıklarca sıklıkla işlenen bir konu olan Kerbela Olayı, âşığın “Kerbela” adlı şiirinde karşımıza çıkmaktadır.

Bak yezide kanı kana katıyor
Kerbela’da yiğitlerim yatıyor
Bülbülümüz feryat figan ötüyor
Şu yezidin eli kolu çürüsün
Medet Allah soyu soppu kurusun.

(...)

On iki imamlar durmuş safına
Çevrelemiş müminler etrafına
Başlamışlar Kâbe’nin tavafına
Kerbela sen şerlerin de şerisin
Yandı canlar bize matem yerisin (KK-1).

Yakın tarihimizde yaşanmış dinsel temelli acı hadiseler de âşığın konu edindiği olaylar arasındadır. “Ya Sabır” adlı şiirde tarihsel süreçte Alevi-Bektaşîlere yapılan kötü muameleleri ve yakın tarihimizdeki acı hadiseleri görmek mümkündür.

Telli Kur’an dedik biz sazımıza
Merhem edip sürdürdük hep acımıza
Dil uzattı yezid baş tacımıza
Hünkâr Bektaş dedi sabır ya sabır
Sabreden dervişe yetişir Hızır.

Yetmedi mi senin ettiğin zulüm
Tarihe bak neden binlerce ölüm
Vurdun zalım her dem kırıldı gönlüm
Hünkâr Bektaş dedi sabır ya sabır
Sabreden dervişe yetişir Hızır.

(...)

Tekfurî'yim hicran akar yaramda
Vurulduk Maraş'ta Sivas, Çorum'da
Yetmiş sekiz yılı gör ne durumda
Hünkâr Bektaş dedi sabır ya sabır
Sabreden dervişe yetişir Hızır (KK-1).

Özellikle Alevi-Bektaşî inancında önemli bir yeri olan velileri de âşîğın şiirlerinde konu olarak görmek mümkündür. Âşîğın “Medet Ya Koyun Babam” adlı şiirinden alınan dörtlükler bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Hû diyerek geldik pirim dergâha
Göstermesin yokluk Rabbim bir daha
Niyazlar ulaşsın bizden o şaha
Medet Allah ya Muhammet ya Ali.

Ehl-i beyt yolunda eyledik ikrar
Sapmayız bu yoldan dönmeyiz zinhar
Yoldaştır semahta bizlere kırklar
Medet Allah ya Muhammet ya Ali.

Tekfurî nârdadır ateşi sönmez
Bu aşkın yâresi merhemle onmaz
Yol ehli olanlar bir daha dönmez
Medet Allah ya Muhammet ya Ali (KK-1).

Yer yer cemlerde zâkirlik yapan ve bazı nefesleri yörede yapılan cemlerde kullanılan (KK-3) Tekfurî, nefeslerle gerçek anlamda tanışmasının 2004 yılında olduğunu belirtmektedir. Şarköy'den Süleymanpaşa'ya taşındığında Kılavuzlu köyünden Halil Engin aracılığı ile tanıştığı Refik Engin'in bu durumda büyük katkısının olduğunu belirtmektedir. Konu ile ilgili yaşadığı bir anısını şu şekilde anlatmaktadır:

Refik Engin beni dinleyince onunla birlikte Ankara'ya gidip ART kanalında Alemdar Yalçın'ın hazırladığı '48 Perşembe' programına konuk olmamı istedi. Birlikte gittik. Orada birkaç Bektaşî babası ile tanıştım. Gerek orada yaşadıklarım gerek Refik Engin'in etkisiyle bende kökenime dair bir ilgi başladı. Önce köyümün geçmişini araştırdım ve köyümün aslında Bulgaristan'dan geldiğimizde büyük oranda Bektaşî olduğunu öğrendim. Refik Engin bana ufuk açtı. Sonra Hüseyin Yaltırık Hoca'nın yönlendirmesiyle de araştırmala-

rım devam etti. İlerleyen zamanlarda Yeni Bedir köyünden Mehmet Şilli Baba ile tanıştım ve ona niyaz edip onun yönettiği cemlerde zâkirlik yaptım (KK-1).

Âşığın 2004 yılında başlayan ve günümüzde de devam eden kökenine dair ilgisi “Ben Kimim” adlı şiirinde net olarak görülmektedir.

Takıldı bak aklım gene
Aslım neslim nedir benim
Doğru mu yaslanmak gen’e
Aslım neslim nedir benim.

Dedem diyor Âdem’deniz
Ehli Beyt’ten kullardanız
Horasan’dan boylardanız
Aslım neslim nedir benim.
(...)

İkilik var evde bile
Ben getirdim işte dile
Yeter artık bitsin çile
Aslım neslim nedir benim.
(...)

Bak Tekfûri araştırdı
Yedi ceddin soruşturdu
Türk’ü Türk’le buluşturdu
Aslım neslim budur benim (KK-1).

Şiirlerinde Eleştirel Yön

Bozuk düzene, yoksulluğa, devlet adamlarının zulmüne, cahilliğe, ben-cilliğe kısaca insana ya da topluma dair aksayan yönlerle ilişkin karşı duruş âşık şiirinde taşlamalarla dile getirilmektedir. Tekke gibi göçebe aşiret birimlerinin Osmanlı ile çatışmaya girmeleriyle politik bir hal alan bu eleştiri şiirlerinin (Bekki, 2008: 267) benzerleri Tekfûrî’nin şiirlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Tekfûrî’ye göre âşık, şiirinde toplumsal düzenin eleştirisini de barındırmalıdır. Saz şairleri toplumun sözcüleridir ve bu görevlerinden ötürü şiirlerinde toplumun aksayan yönlerini eleştirel bir bakış ile dile getirmelidir (KK-1). Tekfûrî’nin âşığa yüklediği bu misyonla paralel olarak şiirlerinde eleştirel temalar karşımıza çıkmaktadır. Hâkim güçleri zalim olmakla itham ettiği ve bu durumdan kurtulmanın yolunu gösterdiği “Yürü Yürü Gün Senin-dir” adlı şiiri eleştirel temalı şiirlerindedir.

Özgürlüğün ateşi bu
Harlandıkça harlanıyor
Zalimlerin bitişi bu
Zorlandıkça zorlanıyor.

Yürü yürü gün senindir
Bu ne bitmez gazez kindir
Keser döner sap da döner
Gün gelir hesap da döner.

Sesin çıksın artık susma
Bir köşede durup pusma
Mazlumlarda birer tasma
Horlandıkça horlanıyor (KK-1).

Şiirlerinde yaşadığı yörenin ağız özelliklerini nadiren yansıtan âşığın hem ağız özelliklerini yansıttığı hem de toplumsal aksaklıkları başkasının gözünden aktardığı “Maacıir Destanı” adlı şiirinden aldığımız bazı bölümler toplumsal eleştirilerine bir örnek olarak gösterilebilir.

Tevelletüm on sekizdir çiftçiyim
Topu topu sekiz dönüm ektiğim
Vergisini ödeyemez diktiğim
Hökümete vardım dilim beyenmez.

Bir derdim vaa sizlere de deyem ben
Gün olmadı bi has ekmek yeyem ben
Yanıış nerde süleyin de bilem ben
Zaman kötü işlee bozuk düzelmez.

Kimi bakar sinsi sinsi yüzüme
Kimi güler bozuk Türkçe sözüme
Fil sandığım fare geldi gözüme
Seçilmiş ya havasından geçilmez (KK-1).

Âşığın elindeki bağlamayı onun silahı olarak nitelendiren Tekfurî, âşık-ları haksızlığa karşı saziyla sözüyle başkaldıran kişiler olarak tanımlamaktadır. Âşıkların isyanının diliyle olduğunu belirten Tekfurî, bu gelenekte ne kadar isyankâr da olursa da zorbalık içermeyen bir üslubun olduğunu belirtmektedir. Konu ile ilgili olarak kendisine mahlasını veren Âşık Zülfikar Di-vañî'nin anısını şu şekilde aktarmaktadır: “1981 yılında Konya’da düzenle-

nen âşıklar bayramında sazını ele alan bizim Zülfikar Divani başlamış ‘Bizim köyde öküz bakanlar vardır, bizim köyde inek bakanlar vardır.’ diyerek do-ğaçlama türküsünü söylemeye. Belirli bir süre sonra orada oturan bakan ve milletvekillerinden birisi müdahale ederek ‘Ozan yeter! Verdin mesajını.’ diyerek onun şiirini yarıda kestirmiş” (KK-1). Âşığın ifadelerinden ve kendisi-ne mahlas veren kişinin anısından yola çıkarak Tekfurî’ye göre âşıklığın as-lında bir sorumluluk olduğu görüşüne ulaşmak mümkündür.

Âşıklığın toplumsal sorumluluklar barındırdığını ifade eden Tekfurî’nin eleştirilerinden söyledikleri ile yaptıkları tutarlı olmayan ve özünü unutan insanlar “Gidersin” adlı şiirde payını almıştır.

Ağzından düşmüyor, barış sözcüğü
Dikensiz bahçede, basar gidersin
Yakanda gâvurun nazar boncuğu
Gururlu gururlu asar gidersin.
(...)

Tekfûri uzatma bitir sözünü
Sen, sînende söndür yanan közünü
Unutmuş unutan asıl özünü
Zalım poyraz gibi, eser gidersin (KK-1).

“Yaralı Yaralı Özüm Yaralı” adlı şiirinde eleştirinin odağında içinde bu-lunulan zamanın değer yargıları bulunmaktadır. Kişilerin çıkarları için olduk-larından farklı görünme çabalarını eleştiren âşık bu devranın değişeceğini de belirtmiştir.

Kartal sandığım kuş güvercin olmuş
Zaman merdin değil namerdin olmuş
Aslan postu atmış kemirgen olmuş
Yaralı yaralı sözüm yaralı.

Yaralı yaralı sözüm yaralı
Dost gülünden benim sazım yaralı.

Bahar kışa dönmüş çiçekler açmaz
Barış güvercini göklerde uçmaz
Kardelenler küsmüş topraktan çıkmaz
Yaralı yaralı sözüm yaralı.

Yaralı yaralı sözüm yaralı

Dost gülünden benim sazım yaralı.

Tekfurî sözünü söyler yorulmaz
Sanmasın namertler hesap sorulmaz
Bulanmadan sular birden durulmaz
Yaralı yaralı sözüm yaralı (KK-1).

Şiirlerinde İşlediği Diğer Temalar

Tekfurî, şiirlerinde sadece toplumsal eleştiri ya da Bektaşiliğe yer vermemiş farklı temalara da değinmiştir. Bu temalar arasında bireysel, tarihsel ve toplumsal olayları da görmek mümkündür. Tarihsel bir anlatı etrafında oluşturduğu ve bu anlatıdan yola çıkarak fikirlerini dile getirdiği “Hürmüz” adlı şiiri farklı temalara örnek olarak gösterilebilir.

Yedisini eskittin, doymadın sen kocaya
Bekçisini ürküttün, cilve yaptın hocaya
Her türlü mevcuttur, sıra geldi hacıya
Senden avrat mı olur, git başımın belası
Senle olan adamın, tez okunur selâsı.

Misk-i amber kokarsın, kokun varır semâya
Ne cefalar çektirdin, türlü türlü simâyâ
Er sürüsü kuyrukta, senin ile cimâyâ
Senden avrat mı olur, git başımın belası
Senle olan adamın, tez okunur selâsı.

Bir gidişin var ki ah, yollar toza bulanır
Kız peşinden gidenler, birbirine ulanır
Kadı görse inan ki, el ayağı dolanır
Senden avrat mı olur, git başımın belası
Senle olan adamın, tez okunur selâsı.

Dalarsın sen destursuz, tanımazsın makamı
Sana kim ki asılır, kabul etsin idamı
Azdırırsın inan ki, dini bütün adamı
Senden avrat mı olur, git başımın belası
Senle olan adamın, tez okunur selâsı (KK-1).

Eserlerinde sıklıkla ilahi aşk teması ile karşılaşsak da Tekfurî'nin beşeri aşk temalı şiirleri de bulunmaktadır. “Yürü Yürü Dağlara” adlı eseri sevgiliye sitem içermesi yönüyle bu temaya örnek olarak gösterilebilir.

Köşe bucak saklısın
Bilirim sen haklısın
Kızamam yar ben sana
Çünkü benden farklısın.

Yürü yürü dağlara
Dağlar duman gidilmez
Yaralı bir yüreğe
Bu kadar kin güdülmez.

Tekfurî der yorulдум
Bulanıktım duruldum
Eller suçlar işledi
Hesaba ben soruldum (KK-1).

Tekfurî'nin şiirlerinde yaşadığı dönemlerin toplumsal olaylarına dair izler de görülmektedir. Çalışmamızın sonuçlanmasından hemen önce bizlere ulaştırdığı Covid 19 pandemisi konulu “Çaldım Gitti” adlı şiiri bu durumun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bana evde kal diyorsun
Emrin olur kaldım gitti
Paran var mı sormuyorsun
Bu gidişle öldüm gitti
Sarıp da soldum gitti.

(...)

Korona'ymış virüs adı
Kalmadı hiç ağız tadı
Çözülmezse bunun kodu
Bu gidişle öldüm gitti
Sarıp da soldum gitti.

(...)

Tekfurî sen doğru düşün
En azından kaynar aşın
Tek sıkıntı çokça yaşın
Ondan da ben çaldım gitti
Bu gidişle öldüm gitti

Sararıp da soldum gitti (KK-1).

Babasını 2014 yılında kaybeden âşık, babasına olan özlemini ve sevgisini “Babam” adlı şiirinde dile getirmiştir.

Senin bir zerreden, olmana sebep
Şu fânî dünyaya gelmene sebep
Edebi erkânı, bilmene sebep
Odur ki bilesin, ustadır baba.

Ne varsa yedirir, içmez içirir
Garâbet köşkünden, komaz geçirir
Her derdi tasayı, komaz göçürür
Kıymetin bilmezsen, yastadır baba.

Bilesin ondandır, sağlam derdiğin
Dünyada ne varsa, anlam verdiğin
Toplasan tümünü, tamam gördüğün
Güllerden bezenmiş, destedir baba.

Tekfûri sözünü, seçip çağladı
Babanın hasreti, ciğer dağladı
Yaradan emridir, duyan ağladı
Cennetin katında, üsttedir baba (KK-1).

Etkilendiği Âşıklar

Her âşık gibi Tekfurî'nin de bağlama çalmaya başladığı yıllardan itibaren dinleyerek ya da okuyarak etkilendiği kişiler vardır. Bektaşilik geleneğine bağlı olmadan ve toplumsal sıkıntıları dile getirilmeden iyi bir âşık olunamayacağını belirten Tekfurî'nin etkilendiği kişilerin de hem Alevi-Bektaşî hem de eserlerinde toplumsal içerikli şiirler söyleyen âşıklar olduğu görülmektedir. Davut Sulari, Âşık Mahzunî Şerif, Musa Eroğlu, Arif Saç gibi kişilerin kendisini etkilediğini belirten âşık, bu etkinin çocukluk yıllarına dayandığını belirtmektedir. Bu etkilenme hem onun tarzının netleşmesinde hem de uzun saplı bağlamadan kısa saplı bağlamaya geçmesinde etkili olmuştur. Âşık Tekfurî konu ile ilgili şunları aktarmıştır:

Davut Sulari, Âşık Mahzunî Şerif, Musa Eroğlu, Muhlis Akarsu gibi ozanları radyoda tanıdım ve radyodan dinlediğim bu türküler beni çok etkiliyordu. Ailemizde de türkülere karşı bir ilgi vardı. Bu dinlediğim ozanların eserlerindeki tınıyı kendi bağlamamda bulamayın-

ca bağlamamı uzun saptan kısa sapa çevirdim. Kısa sap bağlama için Ankara'da bir ay kadar kursa gittim. Arif Sağ ile de tanıştım. Notayı, vuruşları, tartım kalıplarını orada öğrendim. Zaman içerisinde tarzımı oluşturdum. Benim tarzım Alevi-Bektaşî ozanların tarzına benzer. Alevi-Bektaşî kültüründe daha çok kısa saplı bağlama kullanılır. Bizim 'dede sazı' olarak nitelendirdiğimiz aslında on iki imamları sembolize ederek on iki perdeden oluşan sonra da zamanla birkaç yarım sesin eklenmesiyle on beş perde haline gelen bağlama türü sıklıkla kullandığım bir türdür (KK-1).

Konu ile ilgili görüştüğümüz Yoksuli Arslan, Tekfurî'nin bu sözlerini destekleyerek onun da tıpkı Âşık Mahzunî Şerif, Neşet Ertaş, Musa Eroğlu gibi bir bağlama çalma tarzının olduğunu, onun bağlamasının sesini nerede duysa tanıyabileceğini belirtmiştir (KK-4).

Sonuç

Sözlü kültür ortamından beslenerek varlığını sürdüren âşıklık geleneğinin oluştuğu dönemlere göre günümüz şartlarında bazı değişikliklere uğradığı bir gerçektir. Pir elinden bade içen, usta çırak ilişkisi ile yetişen ya da bu işi meslek edinen âşıklara günümüzde pek rastlamasak da bu kadim gelenek varlığını çağın şartlarına uygun şekilde sürdürmektedir. Sanal ortamında icra edilen türkülerle, açılan çeşitli kurslarla ya da sosyal medya aracılığıyla günümüz âşıkları seslerini duyurmaya çalışmaktadır.

15. yüzyılda oluşmaya başlayan bu geleneğinin günümüzdeki temsilcilerinden olan Âşık Tekfurî; doğaçlama şiirler söylemekte, bu geleneğin devamı için sahibi olduğu müzik evinde çeşitli kurslar vermekte ve âşıklık kervanına yeni bireylerin katılması için çaba göstermektedir. Şiirlerini âşıklık geleneğinin yüzyıllar boyunca birikimli olarak getirdiği şekil özelliklerine uygun olarak söyleyen, kimlik ve inanç özelliklerini şiirlerine yansıtan, mahlas alma, doğaçlama şiir söyleme, saz çalma gibi geleneğin gerekliliklerini yerine getiren Âşık Tekfurî; âşıklık geleneğinin Tekirdağ'daki önemli temsilcilerindedir. Âşıkla ya da çevresiyle yaptığımız görüşmelerden ve âşığın eserlerinden yola çıkıldığında Tekfurî'nin, âşığın sosyal sorumluluklarını ön planda tutan bir kişi olduğu görülmektedir. Ona göre âşık toplumun öncüsü olması gereken, eğitilmiş ve donanımlı bir kişi olmak zorundadır. Tekfurî'nin anılarından ve fikirlerinden yola çıkarak okumayı, araştırmayı, kendini geliştirmeyi seven bir kişiliği olduğu gerçeğine ulaşabiliriz. Gerek karşılaştığı kişilerin yönlendirmesi gerek de kişisel gayretleriyle edindiği tarihi ve müziksel bilgilerin onun gelişiminde çok büyük payı vardır. Âşık, hem geleneğin icra-

cısı hem de bölgede söylenen nefesleri notaya alarak geleneğin gelecek kuşaklara aktarılmasına sağladığı katkılarla bölge kültüründe önemli bir yere sahiptir.

Kaynakça

- Alay, Okan (2019). “Türk Saz Şairlerinin/Âşıklarının Karakteristik Özelliklerine Dair Bir Değerlendirme”. *Türk Dili Dergisi*, 814: 46–52.
- Arslan, Ensar (2017). *Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Pegem Akademi.
- Artun, Erman (2001). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Başgöz, İlhan (1968). *İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi-1*. İstanbul: Ararat Yayınevi.
- Başgöz, İlhan (2013). *İzahlı Türk Şiiri Edebiyatı Antolojisi*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Bekki, Selahattin (2008). “Âşık Şiirinin Siyasallaşması Üzerine Bir Deneme (1960–1980)”. *Milli Folklor*, 55: 267–287.
- Günay, Umay (2008). *Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Güzel, Abdurrahman ve Torun, Ali (2003) *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köprülü, Fuad (1999). *Edebiyat Araştırmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Köprülü, M. Fuad (1980). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sakaoğlu, Saim ve Karadavut, Zekeriya (1998). *Âşıkların Diliyle Cumhuriyet*. Ankara: TDK Yayınları.
- Yolcu, Mehmet Ali (2018). *Âşık Kul Kalender (Hayatı, Sanatı, Şiirleri)*. Çanakkale: Paradigma Akademi.

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Beytullah Arabacı, 1958, üniversite, Tekirdağ. (Görüşme: 29.11.2019).
- KK-2: Cevahir Öztürk, 1980, üniversite, öğretmen, Tekirdağ. (Görüşme: 03.12.2019).
- KK-3: Refik Engin, 1956, lise, çiftçi, Tekirdağ. (Görüşme:10.12.2019).
- KK-4: Yoksuli Arslan, 1975, üniversite, esnaf, Tekirdağ. (Görüşme: 17.12.2019).

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İy Uygulama İlkeleri” ereve-sinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışmanın verileri 2020 yılından önce toplandığı için geçmişe dönük etik kurul belgesi alınmamıştır, ancak araştırma etiğine uyulmuştur.

ıkar atışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar atışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: *Since the data of this study were collected before 2020, ethics committee approval retroactively was not obtained; however, research ethics were followed.*

Declaration of Conflicting Interests: *The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.*